

УДК 347.921.1

ВИКОНАННЯ ОBOB'ЯЗКІВ ОСОБАМИ, ЩО БЕРУТЬ УЧАСТЬ У СПРАВАХ ПРО ОBOB'ЯЗКОВУ ГОСПІТАЛІЗАЦІЮ ДО ПРОТИТУБЕРКУЛЬОЗНОГО ЗАКЛАДУ

У статті розглядаються проблеми правової регламентації виконання цивільних процесуальних обов'язків особами, що беруть участь у справах про обов'язкову госпіталізацію до протитуберкульозного закладу. Приділяється значна увага структурі та колу цивільних процесуальних обов'язків осіб, які беруть участь у цій категорії справ.

В статье рассматриваются проблемы, которые встречаются во время выполнения гражданских процессуальных обязанностей лицами, которые принимают участие по делам об обязательной госпитализации к противотуберкулезному заведению. Помимо этого, уделяется значительное внимание структуре и кругу гражданских процессуальных обязанностей лиц, которые принимают участие в данной категории дел.

In the article problems, which meet during implementation of social judicial duties by persons which take part in matters about obligatory hospitalization to anti tuberculosis dispensary establishment are examined in the article. Besides it, considerable attention is spared to the structure and circle of social judicial duties of persons which take part in this category of businesses.

Охорона здоров'я в Україні визнана пріоритетним напрямком діяльності суспільства і держави, одним із головних чинників розвитку народу України [14, с. 253]. Відповідно до ст. 53 Закону України "Основи законодавства України про охорону здоров'я" від 19.11.1992 р., передбачена можливість госпіталізації та лікування осіб, які хворі на небезпечні інфекційні хвороби, причому у визначених законами випадках може проводитися госпіталізація та лікування у примусовому порядку. До таких хвороб належить і захворювання на туберкульоз. Тому, за наявності у певної особи заразної хвороби на туберкульоз, на державу, покладається обов'язок дбати про вчасний захист здоров'я як хворого, так і всього населення, який реалізовується через примусове поміщення до спеціалізованого медичного закладу із примусовим лікуванням зараженої особи. Звісно, що за таких умов йдеться про певне обмеження особистої свободи фізичної особи, — хворого. Однак на сьогодні, компетенцію вирішення питання про госпіталізацію хворого покладено виключно на суд, який розглядає категорію справ про обов'язкову госпіталізацію до протитуберкульозного закладу, в порядку цивільного судочинства в окремому провадженні. На учасників процесу в цьому безспірному виді цивільного судочинства, покладено цілу низку прав та обов'язків, які вони повинні дотримуватись та належним чином виконувати задля швидкого розгляду справи в суді, так і якісного усунення наслідків, що можуть наставати від поширення заразної хвороби туберкульозу.

Окрім цивільних процесуальних норм, що регулюють порядок вирішення справ цієї категорії, на сьогодні, законодавчо регулюють ці правовідносини такі нормативно-правові акти, як: Закони України "Про забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення" від 24.02.1994 р; "Про запобігання захворюванню на синдром

набутого імунodefіциту (СНІД) та соціальний захист населення” від 12.12.1991 р.; “Про захист населення від інфекційних хвороб” від 06.04.2000 р.; Постанова Кабінету Міністрів України “Про порядок виявлення, профілактики, у тому числі лікування туберкульозу серед мігрантів” від 12.09.2009 р. № 1348; розпорядження Кабінету Міністрів України “Про затвердження комплексу заходів щодо боротьби з епідемією туберкульозу на 2006 рік” від 29.03.2006 р. № 175-р, та інше. Вказані нормативно-правові акти тією чи іншою мірою визначають права та обов’язки осіб, що уповноважені звертатися до суду із відповідною заявою, а, відтак, потребують належного дослідження у співвідношенні із правами та обов’язками учасників цивільного процесу саме справ про обов’язкову госпіталізацію до протитуберкульозного закладу, визначених ЦПК України.

Разом із тим, сама логіка функціонування механізму цивільного судочинства з достатньою очевидністю вказує на те, що обов’язки будь-яких суб’єктів, які підпадають під дію цивільного процесуального законодавства, пов’язані з процесуальними діями суду, повинні кваліфікуватися як цивільні процесуальні обов’язки з відповідним нормативним регулюванням [15, с. 143]. Але на жаль, сьогодні, спостерігається прогигієзне, яке може негативно впливати на цивільну процесуальну форму. Насамперед, це обумовлено відсутністю чітко сформованого порядку виконання спеціальних цивільних процесуальних обов’язків особами, які беруть участь у справі, їх кола та структури; це і відсутність забезпечення виконання спеціальних цивільних процесуальних обов’язків, в тому числі відповідними санкціями. А тому, слід погодитись, що за таких умов, належно виконувати свої процесуальні обов’язки учасниками цивільного процесу є практично неможливо.

Взагалі, загальним теоретико-правовим проблемам в окремому провадженні, та й питанням, що впливають із вирішення справ про обов’язкову госпіталізацію особи до протитуберкульозного закладу приділялась увага у роботах таких авторів, як: Ю. В. Білоусов [9, с. 112-222], С. В. Васильєв [10, с. 324-325], Г. О. Світлична [11, с. 425-542], Д. Д. Луспенік [6, с. 400-427], С. Я. Фурса та Є. І. Фурса [4, с. 767-772], Ю. С. Червоний [2, с. 428-433], А. Г. Ярема [12, с. 126-127], та ін. Питаннями ізоляції особи від суспільства переймалися Н. Р. Бессараб та Р. С. Маковік [8, с. 228-280]; а проблему неприпустимості втручання у сферу особистого життя людини, які теж становлять підґрунтя обраної автором проблематики, досліджував В. І. Бобрик [13]. Наукові досягнення цих науковців беззаперечно стали базисом для досліджуваної нами проблематики, проте в цілому, слід констатувати, що питання про вирішення цивільних справ про поміщення особи до протитуберкульозного закладу суто в контексті виконання особами, що беруть участь у справі спеціальних цивільних процесуальних обов’язків, на сьогодні ґрунтовно не досліджувалось. А тому виникає потреба ретельніше дослідити та провести детальний аналіз норм ЦПК України, поставивши наступні завдання. В першу чергу необхідно чітко визначити коло та структуру спеціальних процесуальних обов’язків кожного із учасників процесу; дослідити особливості їх виконання. Також слід за результатами наукового дослідження виявити можливі перешкоди, що пов’язані із виконанням спеціальних цивільних процесуальних обов’язків учасниками процесу, запропонувавши шляхи удосконалення чинного законодавства.

Так, за класичним розподілом цивільні процесуальні обов’язки, осіб, які беруть участь у справі прийнято розділяти на загальні та спеціальні [3, с. 104]. До числа загальних належать добросовісне користування правами, визначених ст. 27 ЦПК України, а до спеціальних, у досліджуваної нами категорії справ, слід віднести такі, які полягають у виконанні певних процесуальних дій. Приміром, обов’язок подати заяву протягом 24-х годин з часу виявлення в особи загрозливої форми туберкульозу (ч. 2 ст. 284 ЦПК України); обов’язкова участь представника протитуберкульозного закладу, за заявою якого відкрите провадження у справі, представника особи, стосовно якої вирішується питання про госпіталізацію, у розгляді справи (ч. 2 ст. 285 ЦПК України); обов’язок повідомляти суд про зміну своєї адреси під час провадження справи (ст. 77 ЦПК України); зобов’язання виконати умови ст. 120 ЦПК України щодо подачі копій заяви про обов’язкову госпіталізацію до протитуберкульозного закладу та доданих до неї документів, а у разі подання апеляційної чи касаційної скарги, вимог визначених ст.ст. 295, 326 ЦПК України та ін. Взагалі, з теоретичної точки зору, юридичний обов’язок є частиною юридичного змісту правовідносин, являючи собою передбачену зобов’язаній особі міру необхідної поведінки, якій вона повинна слідувати відповідно до вимог уповноваженого з метою задоволення його інтересів. І зобов’язана особа, повинна діяти

тільки так, як передбачено у юридичній нормі: іншого вибору в межах цього правовідношення у неї просто не має [20, с. 367].

Аналізуючи ж норму ст. 285 ЦПК України, умовно можливо виділити основних суб'єктів цивільного процесу, що заінтересовані у результаті розгляду справи розглядуваної нами категорії, до числа яких слід віднести:

- 1) представника протитуберкульозного закладу (лікаря або іншу уповноважену особу від такого закладу);
- 2) особу, щодо якої вирішують питання про поміщення до протитуберкульозного закладу (хворого);
- 3) представника особи, щодо якої вирішують питання про поміщення до протитуберкульозного закладу (адвоката, процесуального представника, — які діють в інтересах хворої особи).

До переліку цих осіб, на нашу думку, необхідно додати ще й тих, яким надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб, тобто тих, що зазначені в ст. 45 ЦПК України, а саме: Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, прокурора. Із категорій, визначених ст. 45 ЦПК України, можливо прийти до висновку, що не кожен із перелічених суб'єктів права, наділений відповідною правосуб'єктністю, щоб ініціювати процес звернення із відповідною заявою прямо до суду. Це обумовлено, насамперед, структурою суб'єктивного гарантованого законом ім права (відповідно — обов'язку). Але до складу суб'єктивного права, відповідно до теоретичної концепції входять, як правило, — право вимоги, право на позитивні дії, а також — домагання [20, с. 360]. Тому з огляду на це природно, що воно в кожного із зазначених суб'єктів різне за складом та характером. Приміром, правом на звернення до суду із відповідною заявою (правом на позитивні дії або вимоги), хоч прямо і не закріплено законодавчо, проте, ці особи (суб'єкти права) можуть скористатися та ініціювати виконати свій скоріш суб'єктивно-громадянський обов'язок щодо звернення до суду, та впливає виключно із матеріального права виписаного для кожного суб'єкта окремо, а не процесуального як то впливає з першого погляду диспозиції ст. 45 ЦПК України. Цей обов'язок також може виконуватися у формі звернення із відповідною заявою, клопотанням, про наявність факту захворювання заразною хворобою, що став їм відомим під час виконання своїх службових (професійних) обов'язків, до органів, на яких прямо покладено обов'язок звертатись до суду. Але як бачимо, закон і цих осіб досить чітко не визначає, через що існує певна невизначеність, яка створює передумови до невиконання цивільного процесуального обов'язку в формі ухилення, ігнорування, тощо.

Проте кожному із зазначених суб'єктів притаманні свої специфічні особливості правової регламентації спеціальних цивільних процесуальних обов'язків. Разом з тим, законодавець не випадково виділяє цю категорію суб'єктів в ЦПК, так як їх об'єднує ряд ознак, які дозволяють:

- а) говорити про загальний критерій в підході по нормуванню юридичних обов'язків визначених учасників процесу;
- б) виразити найбільш економічним способом, виходячи з об'єму нормативного матеріалу, потенціал їх процесуально-правового статусу [15, с. 109]; тощо.

З цього і випливає, що всі особи, які беруть участь у справі, мають свою юридичну заінтересованість у ній. Але суб'єктивне право хоч і знаходиться в глибокій єдності із інтересами, — писав С. С. Алексєєв, — однак вони не входять до змісту суб'єктивного права, і тому момент інтересу необхідний лиш для того, щоб реалізувати це право [20, с. 358]. Приміром, в осіб, визначених ст. 45 ЦПК України, ця заінтересованість пов'язана із виконанням посадових обов'язків, регламентованих чинним законодавством. Хоч і обов'язки цих суб'єктів є посадовими, але за підстав, які визначають необхідність (обов'язковість) по вжиттю заходів щодо нерозповсюдженню заразної хвороби туберкульозу, вони трансформуються у загальні цивільні процесуальні, так і спеціальні цивільні процесуальні обов'язки при певній процесуальній активності цих суб'єктів процесу. Отже, простежуються шлях від посадових, загальних до спеціальних обов'язків, які між собою певним чином взаємопов'язані. Також слід додати, що вони забезпечені санкцією, у разі невиконання цивільних процесуальних обов'язків, яка закріплена у ст. 211 ЦПК України. Проте у випадку ігнорування рішення суду, винних у невиконанні як посадових чи процесуальних обов'язків, так і невиконання рішення суду, можливо притягнути до відповідальності у відповідності за ст. 1856 КУпАП [7, с. 696] при умові попередньо винесеної окремої ухвали судом. Також, до цивільних процесуальних обов'язків в межах своєї правосуб'єктності за своєю структурою співпадають і права та

обов'язки із межами відповідальності за їх невиконання у такого суб'єкта цивільного процесу, як представник протитуберкульозного закладу.

Поміж тим, п. 10 ст. 13 Закону України "Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини" від 23 грудня 1997 р. передбачене правило, відповідно до якого Уповноважений Верховної Ради України з прав людини має право звертатися до суду із заявою про захист прав і свобод людини і громадянина, які за станом здоров'я або з інших поважних причин не можуть цього зробити самостійно, а також особисто чи через свого представника брати участь в судовому процесі у випадках і порядку, встановленому законом. Однак зміст цієї норми вступає в колізію із статтею, що надає Уповноваженому Верховної Ради з прав людини право звертатися до суду із заявами про захист прав, свобод і інтересів не лише фізичних осіб, а й державних або суспільних інтересів [2, с. 109]. Колізія автоматично віддзеркалюється на виконанні цим процесуальним суб'єктом своїх спеціальних обов'язків у цивільному судочинстві. Те саме стосується виконання обов'язків й прокурором, так як обов'язки цих суб'єктів цивільного процесу мають подвійну природу, базуючись як на нормах матеріального, так і на нормах процесуального права.

Відповідно до ч. 1 ст. 285 ЦПК України щодо осіб, відносно яких подано відповідну заяву, необхідно додати, що вони забезпечуються правом особистої участі в судовому засіданні, за винятком випадків, коли за даними протитуберкульозного закладу така особа становить загрозу розповсюдженню хвороби. Натомість норма ст. 283 ЦПК України сформована таким чином: "Заява про обов'язкову госпіталізацію до протитуберкульозного закладу хворого на заразну форму туберкульозу, який ухиляється від лікування ...". Отже із цього випливає те, що ЦПК України виключає участь хворої особи у розгляді справи, так як правова конструкція регламентується у нормі "за умов заразної хвороби". Такий порядок свідчить про свідоме обмеження законодавцем права цієї особи на участь у розгляді справи, а відтак і на виконання своїх як загальних, так і спеціальних процесуальних обов'язків, таких як: добросовісно виконувати свої процесуальні обов'язки (ч. 3 ст. 27 ЦПК України — щодо загальних); подання доказів (ст. 60 ЦПК України — щодо спеціальних); тощо.

Обов'язок явки учасників процесу на розгляд справи про обов'язкову госпіталізацію до протитуберкульозного закладу (ч. 2 ст. 285 ЦПК України) відноситься до спеціальних. До цих учасників цивільного процесу законом прямо віднесено особу, за заявою якої відкрито провадження у справі (представника протитуберкульозного закладу та осіб, визначених ст. 45 ЦПК України); представника особи, стосовно якої вирішується питання про госпіталізацію. Однак цей обов'язок щодо представника особи, щодо якої вирішується питання про госпіталізацію, не забезпечений санкцією. У результаті чого, ці суб'єкти процесу, за певних суб'єктивних умов, можуть припустити повну байдужість до його виконання, що в подальшому може слугувати способом затягнення судового розгляду. Насамперед, наведене може обумовлюватися як неявкою на судовий розгляд цієї сторони, щодо якої проводять такий процесуальний захід, що не буде сприяти швидкому розгляду справи; або ж іншими причинами, які б виявились необхідними із власної позиції цього суб'єкта цивільного процесу.

Подібний недосконалий механізм виконання особами, які беруть участь у справах про обов'язкову госпіталізацію до протитуберкульозного закладу, своїх спеціальних цивільних процесуальних обов'язків, на наш погляд, закладено у законодавчій регламентації норм ЦПК України щодо розгляду справи судом у триденний строк з часу відкриття провадження у справі; а також, щодо подання заяви протягом 24-ти годин з часу виявлення в особи заразної форми туберкульозу. Приміром відповідно до ч. 3 ст. 122 ЦПК України питання про відкриття провадження у справі суддя вирішує не пізніше 10-ти днів із дня надходження заяви до суду або закінчення строку для усунення недоліків. Натомість судова повістка про виклик повинна бути вручена з таким розрахунком, щоб особи, які викликаються, мали достатньо часу для явки в суд і підготовки до участі в судовому розгляді справи, але не пізніше ніж за 7 днів до судового засідання, а судова повістка-повідомлення — завчасно. З цього об'єктивно випливає, що у триденний строк справу розглянути неможливо, хоча б за умов, що можуть виникати у ході ускладнення судового процесу. Також законодавцем не враховано можливі ускладнення у ході судового розгляду у цій категорії справи, до яких прийнято відносити перерви у судовому засіданні, відкладення розгляду справи, зупинення провадження у справі [1, с. 169], тощо.

Щодо обов'язку подати заяву протягом 24-х годин, слід зазначити, що є певна

недостатність, яка за нашим переконанням полягає у тому, що небезпечна форма хвороби туберкульозу може бути виявлена у святкові та вихідні дні та тривати таким чином понад 24 години, досягаючи навіть до 10 днів, а то й більше. Тому очевидно, що виконання спеціального цивільного процесуального обов'язку протягом цього строку пов'язано виключно зі строками. Відповідно до ч. 3 ст. 70 ЦПК України, якщо закінчення процесуального строку припадає на вихідний, святковий, інший неробочий день, останнім днем строку є перший після нього робочий день. І за таких умов постає наявно та обставина, що заклад охорони здоров'я (як суб'єкт ініціативи звернення) та інші уповноважені особи, не можуть із об'єктивних причин вчасно звернутися із відповідною заявою до суду. Хоча за таких умов формально всі цивільні процесуальні норми наче дотримано, але, виходячи із матеріальної сторони цієї проблеми (із обов'язку держави щодо своєчасного забезпечення санітарно-біологічного здоров'я населення), виходить протилежне, що свідчить про відсутність вчасного контролю за розповсюдженням хвороби на певний час, а відтак і щодо обов'язкової умови, за якої держава повинна виконати свій обов'язок. Обов'язок ж суду, який закладено у ч. 1 ст. 285 ЦПК України, розглянути справу в триденний термін замінити із формулювання "не пізніше трьох днів", на формулювання "протягом розумного строку, з урахуванням особливостей розгляду справи, але не пізніше строків, визначених ч. 1 ст. 157 ЦПК України".

І. М. Зайцев [17, с. 28], слушно зазначає, що гарантії належного судового розгляду виявляються паралізованими в результаті дій сторін та інших заінтересованих осіб у проявах кляузництва та процесуальної недисциплінованості. Такі дії порушують нормальну процедуру судового розгляду, перешкоджають законному, обґрунтованому, справедливому та своєчасному розгляду справи, та в кінцевому результаті — виконанню рішення суду. Тому, для належного користування цими обов'язками, за твердженням Л. Д. Воеводіна [16, с. 268], необхідний специфічний механізм, що здатний забезпечити перехід від закріпленої в нормі права обов'язку до його виконання.

За таких обставин нами також враховується те, що ефективність виконання процесуальних обов'язків, в цілому, зводиться нанівець, коли законодавчо існують досить суттєві прогалини. Однак, на перший погляд, існування законодавчо закріпленої самої процесуальної форми звернення до суду із заявою про вирішення питання про обов'язкове лікування від туберкульозу чи поміщення до протитуберкульозного закладу із подальшим розглядом її в окремому (безспірному) провадженні, хоч містить нібито спірні правовідносини між потенційними суб'єктами процесу, які закладаються ще у відносинах "лікар — хворий", але таке твердження є дещо хибним.

Слід погодитись, що сама ж юридична конструкція предмету заяви покликана сформуватися завжди за таких чинників, як:

- а) наявність хвороби у певного суб'єкта;
- б) небажання із суб'єктивних причин пройти курс лікування чи ухилення від поміщення до протитуберкульозного закладу (ізоляції від суспільства).

Тому, це свідчить про відсутність волі особи до лікування із поміщенням до протитуберкульозного закладу з однієї сторони. Та суб'єктивний обов'язок суду, що полягає у встановленні наявності факту заразної хвороби туберкульозу у певної особи, з іншої сторони, виключається останнім моментом спірності правовідносин, так як суд, та всі учасники процесу покликані довести наявність факту, проте, можливо тимчасово. Тобто, доти, доки під час розгляду справи не виникає спір про право. Право ж може виникнути, виходячи із змісту ст. 270 ЦК України, де у фізичної особи воно є — на охорону здоров'я (за власним міркуванням, особа, приміром може лікуватися не у державному закладі, а у приватному медичному закладі); право на свободу та особисту недоторканність; право на вільний вибір місця проживання та свободу пересування (виїхати за межі країни, змінити територіальне місце проживання, внаслідок чого зміниться й підсудність і справу оперативно розглянути буде не можливо). Опці обставини й зумовлюють колізію між нормами матеріальної та процесуального права щодо виконання обов'язків у справах про обов'язкову госпіталізацію до протитуберкульозного закладу. Тоді ж за таких умов суд повинен залишити заяву без розгляду з підстав, визначених ст. 115, ч. 6 ст. 235 ЦПК України. Таким чином, обов'язок держави щодо своєчасного забезпечення санітарного епідеміологічного благополуччя населення країни є таким, що не може повною мірою, або ж 100 % реалізуватися, при наявності відповідного звернення в суд осіб, які це зобов'язані зробити.

А відтак, з огляду на викладене можна зробити висновок, що цивільні процесуальні обов'язки на сьогодні чітко не визначено законом; не закріплено законодавчо загальних

ознак їх носіїв із специфікою відповідної правосуб'єктності; не закріплений фактичний зміст правовідносин із чіткою фіксацією умов виникнення спеціальних цивільних процесуальних обов'язків суб'єктами процесу. За таких умов для належного виконання спеціальних процесуальних обов'язків учасниками процесу, які беруть участь у справах про обов'язкову госпіталізацію до протитуберкульозного закладу, необхідно, щоб було можливе законодавцем лише із комплексним підходом до цієї проблеми, а відсутність хоч одного елементу механізму їх виконання означатиме про відсутність його в цілому.

Окрім цього, додамо, що оскільки окреме провадження є безспірним, а загальні норми, що регулюють порядок провадження побудовано здебільшого на принципах змагальності, де цьому сприяють як об'єктивні, так і суб'єктивні причини — це і недолік практики його застосування, відсутність обов'язкового професійного представництва; використання окремими учасниками цивільного процесу судових процедур заради своїх цілей, тощо. Це вимагає від законодавця відповідних правових засобів, за допомогою б яких можливо протидіяти процесуальним зловживанням, особами, які беруть участь у справі, що дало б можливість належним чином виконувати спеціальні процесуальні обов'язки у цивільному судочинстві у досліджуваній категорії справ.

Та все ж, не зважаючи на розподіл цивільних процесуальних обов'язків за характером, цільовим призначенням та суб'єктивним складом, слід відмітити, що вони володіють певною юридичною спільністю. Це дозволяє розглядати їх як єдиний механізм та вид цивільних процесуальних правовідносин, охоплюваного загальним поняттям обов'язок, і також, сформулювати в законі єдині правила, яким підпорядковуються різні види обов'язків, разом з тим, що до кожного з них застосовується ряд спеціальних юридичних норм.

Список використаних джерел

1. Цивільний процес : Навч. посіб. / А. В. Андрушко, Ю. В. Білоусов, Р. О. Стефанчук, О. І. Угриновська та ін. — За ред. Ю. В. Білоусова. — К. : Прецедент, 2006. — 293 с.
2. Науково-практичний коментар Цивільного процесуального кодексу України : [пер. з рос.] / С. В. Ківалов, Ю. С. Червоний, Г. С. Волосатий та ін. ; за ред. Ю. С. Червоного. — К. ; О. : Юрінком Інтер, 2008. — 656 с.
3. Штефан М. Й. Цивільне процесуальне право України : Академічний курс : Підруч. для студ. юрид. вищих навч. закл. / М. Й. Штефан. — К. : Концерн "Видавничий Дім "Ін Юре", 2005. — 634 с.
4. Фурса С. Я. Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / С. Я. Фурса, Є. І. Фурса, С. В. Щербак ; За заг. ред. С. Я. Фурси. — К. : Видавець Фурса С. Я. : КНТ, 2006. — Т. 1. — 912 с.
5. Цивільний процесуальний кодекс України : Науково-практичний коментар / С. С. Бичкова, Ю. В. Білоусов, В. І. Бірюков та ін. ; За заг. ред. С. С. Бичкової. — К. : Атіка, 2008. — 840 с.
6. Балюк М. І. Практика застосування цивільного процесуального кодексу України (цивільний процес у питаннях і відповідях). Коментарії, рекомендації, пропозиції / М. І. Балюк, Д. Д. Лупеник. — Х. : Харків юридичний, 2008. — 708 с. — Серія "Судова практика".
7. Про практику винесення судами окремих ухвал (постанов) у кримінальних справах : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 28.03.2008 р., № 3 // Збірник Постанов Пленуму Верховного Суду України (1972-2009). — Х. : Видавець ФО-П Вапнярчук Н. М., 2009. — 848 с.
8. Маковик Р. С. Изоляция личности в российском праве и законодательстве : учебник / Р. С. Маковик, Н. Р. Бессараб. — М. : "Экзамен", 2007. — 319 с.
9. Белоусов Ю. В. Некоторые вопросы рассмотрения дел особого производства по новому гражданскому процессуальному кодексу Украины / Ю. В. Белоусов // Тенденции развития гражданского процессуального права России : Сб. науч. статей. — СПб. : Изд-во "Юридический центр Пресс", 2008. — 664 с.
10. Васильев С. В. Цивільний процес : Навч. посіб. / С. В. Васильев. — Х. : ТОВ "Одіссей", 2008. — 480 с.
11. Проблеми теорії та практики цивільного судочинства : Монографія / В. В. Комаров, В. І. Тертишников, В. В. Баранкова та ін. ; За заг. ред. В. В. Комарова. — Х. : Харків юридичний, 2008. — 928 с.
12. Цивільне судочинство. Судова практика : Загальнодержавне періодичне видання / За заг. ред. А. Г. Яреми // Бюлетень законодавства і юридичної практики України. — 2008. — № 7. — 336 с.
13. Бобрик В. І. Особисте життя як об'єкт цивільно-правової охорони : Монографія / В. І. Бобрик / Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва АПРН України. — К. ; Тернопіль : Підручники і посібники, 2008. — 208 с.
14. Конституція України : Науково-практичний коментар / За заг. ред. В. Я. Тація. — Х. : Право, 2003. — К. : Концерн "Видавничий Дім "Ін Юре", 2003. — 803 с.
15. Вабаков В. А. Гражданская процессуальная обязанность : Дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Вабаков Владимир Алексеевич. — Саратов, 1999. — 187 с.

16. *Воеводин Л. Д.* Юридический статус личности в России : . [учебн. пособ.] / Л. Д. Воеводин. — М. : Изд-во МГУ, Издательская группа ИНФРА-М-НОРМА, 1997. — 294 с.
17. *Зайцев И. М.* Процессуальные функции гражданского судопроизводства / И. М. Зайцев. — Саратов : Изд-во Саратовского университета, 1990. — 137 с.
18. *Рудаков А. А.* Права и обязанности как парные юридические категории (вопросы теории) : Дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Рудаков Алексей Александрович. — Красноярск, 2006. — 197 с.
19. *Біленчук П. Д.* Місцеве самоврядування в Україні (муніципальне право) : [навч. посіб.] / П. Д. Біленчук, В. В. Кравченко, М. В. Підмогильний. — К. : Атіка, 2000. — 304 с.
20. *Алексеев С. С.* Общая теория права : [учеб.] / С. С. Алексеев. — 2-е изд., перераб. и доп. — М. : Проспект, 2009. — 576 с.

*Рекомендовано до друку кафедрою цивільного права та процесу
Хмельницького університету управління та права
(протокол № 1 від 30 серпня 2009 року)*

Надійшла до редакції 11.11.2009
Рекомендована до друку 01.12.2009

